

Lev Mihayloviç Karahan (1889 -1937)

Lev Mihayloviç Karahan, 20 Ocak 1889 tarihinde Tiflis'te, hukukçu bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. 1904 yılında Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Menşevik hizbine üye olmuştur. 1905 yılında Harbin'e gelen ve burada parti çalışmalarına katılan Karahan, 1910 yılında St.Petersburg'a taşınmış, 1912 yılından itibaren de sendika hareketleri içerisinde yer almıştır. Başkentte bulunduğu sürede, Petersburg Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğrenim görmeye başlamış ancak eğitimini tamamlamamıştır. 1913 yılında Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi bünyesindeki "Mejrayontsev" teşkilatında çalışmaya başlamıştır. 1915 yılında Petersburg'ta tutuklanmış ve Tomsk şehrine sürgün edilmiştir. Burada Tomsk Üniversitesi'nde açıktan dersler alarak Petersburg Üniversitesi'nde yarım bıraktığı yükseköğrenimini tamamlamıştır. Şubat Devrimi ile özgür kalmış ve 2 Nisan 1917 tarihinde ismi Rus kökenlerine bağlı olacak bir şekilde değiştirilen Petrograd'a dönmüştür. Ardından Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Bolşevik hizbine geçerek "Mejrayontsev" üyesi olmuştur. 1917 yılının Haziran ayında Tüm Rusya Merkezi Yönetim Komitesi (BЦИК) İşçi ve Asker Temsilcileri'nin (Sovyeti) ilk toplantısında üye olarak bulunmuştur. Aynı yılın Ağustos ayında Petrograd'ın yüksek yönetim kademesi olan Sovyet Prezidyumu'nda görev yapmaya başlamıştır. Ekim Devrimi günlerinde parti içinde aktif görev almıştır. Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan çekildiği Brest-Litovsk görüşmelerinde Sovyet heyetinde sekreter olarak bulunmuştur. Mart 1918 tarihinden 1920 yılına kadar Rusya Federatif Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Dışişleri Halk Komiser Yardımcısı olarak görev almıştır. 1921 yılında Polonya'ya Sovyet Rusya Büyükelçisi olarak atanmıştır. 1923-1926 yılları arası Sovyetler Birliği'nin Çin Büyükelçisi olarak görev yapmıştır. 1927 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Dışişleri Halk Komiser Yardımcılığı görevine atanmış ve Doğu İşlerinden Sorumlu Komiser Yardımcısı olarak görev yapmıştır. Bu görevini 1934 yılına kadar sürdüren Karahan, aynı yıl Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Türkiye Büyükelçiliği görevine atanmış ve 3 Mayıs 1937 tarihine kadar bu görevde kalmıştır. Bu tarihte Stalin tarafından görevden alınarak Moskova'ya çağırılmıştır. Moskova'ya gelmesinin ardından Sovyet Sosyalist

Cumhuriyetler Birliği Merkezi Yönetim Komitesi üyeliğinden azledilmiştir. Stalin tarafından gerçekleştirilen “Büyük Tasfiye” sürecinde tutuklanmış ve 20 Eylül 1937 tarihinde kurşuna dizilerek idam edilmiştir.

Millî Mücadele dönemi itibariyle gelişen Türk-Sovyet ilişkileri çerçevesinde iki ülke arasında karşılıklı bir takım diplomatik gelişmeler yaşanmıştır. Türk-Sovyet İlişkilerinin temelini şüphesiz ki 16 Mart 1921 tarihli Türk-Sovyet Dostluk Antlaşması oluşturmaktadır. Bir sonraki aşamada ise 17 Aralık 1925 tarihinde iki ülke arasında Paris’te imzalanan Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması yer almaktadır.

Yine iki ülke arasında bu süreçte karşılıklı bir takım diplomatik ziyaretler de gerçekleşmiştir. Bu bağlamda 1929 yılında, o tarihlerde Sovyetler Birliği Dışişleri Halk Komiserliği’nde Doğu İşlerinden Sorumlu Komiser Yardımcısı görevinde bulunan Lev Mihayloviç Karahan, Türkiye’ye bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Ankara’ya 14 Aralık 1929 tarihinde ulaşan Karahan, burada önce Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Bey ile sonrasında Başbakan İsmet Paşa ve Meclis Başkanı Kazım Bey ile görüşmüştür. Lev Mihayloviç Karahan 16 Aralık 1929 tarihinde ise Mustafa Kemal Paşa tarafından kabul edilmiştir. Gerçekleştirilen ziyaretin asıl amacı; Paris’te 17 Aralık 1925 tarihinde imzalanmış ve süresi dolmak üzere olan Türk-Sovyet Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması’nın süresinin uzatılmasıdır. 17 Aralık 1929 tarihinde Tefik Rüştü Bey, Karahan ve SSCB’nin Ankara Büyükelçisi Surits tarafından imzalanan protokol ile bahsi geçen anlaşmanın süresi uzatılmıştır. İmzalanan protokol akabinde Karahan, Ankara’dan ayrılmış ve İstanbul’a gelmiştir. Bir süre burada kaldıktan sonra 20 Aralık 1929 tarihinde Türkiye’den ayrılmıştır.

Karahan’ın Türkiye’de bulunduğu süreçte Bakü, Tiflis ve Erivan radyolarında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti lehinde yayınların yapıldığı dikkat çekici bir husus olmuştur. Ayrıca gerçekleştirilen ziyaret Sovyet basınında da yer almış ve bu durum Türkiye Cumhuriyeti’nin Moskova Büyükelçiliği tarafından Ankara’ya bildirilmiştir. İlgili telgrafa göre *Pravda* gazetesi ziyaret esnasında gerçekleştirilen protokolün uluslararası siyasette Sovyet hükümetinin barıştan yana bir yol izlediğini aktarırken, mutlak barışın ancak kapitalizmin yok edilmesi sonrasında ortaya çıkabileceğini belirtmiştir. Gerçekleştirilen protokolün öneminden bahseden gazete, iki ülke arasındaki dostluğu bozmak isteyen diğer devletlerin çabasının boşa olduğunu altını çizmiştir.

Bu ziyaret, İngiliz basınında da yankı bulmuş ve *The Times* sütunlarında yer almıştır. *The Times* konuyla ilişkin ilk haber 13 Aralık 1929’da yayınlanmıştır. Bu haberde Lev Karahan’ın Türkiye’ye bir ziyaret gerçekleştireceği ve Türkiye Cumhuriyeti’nin Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa tarafından ağırlanacağı ifade edilmiştir. Haberde ayrıca 1925’te iki ülke arasında imzalanan Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması’nın gözden geçirilebileceği belirtilmiştir. Muhabirin iddiasına göre, Karahan’ın bu ziyaretinin iki amacı vardır: Türkiye’deki İtalyan, Fransız ve İngiliz diplomatik etkilerini azaltmak ve Sovyetler Birliği’nin Türkiye’de polislin komünistlere karşı gerçekleştirdiği operasyonlara karşı olan hoşnutsuzluğunu beyan etmek. *The Times*’ta ziyaretle ilgili ikinci haber 18 Aralık 1929 tarihinde yayınlanmıştır. Bu haberde Mustafa Kemal Paşa’nın Karahan’ı iyi karşıladığı, 17 Aralık 1929’da Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması’nın

yenilendiği ve antlaşmaya “her iki ülkenin birbirinden habersiz başka bir ülkeyle herhangi bir antlaşma imzalamayacağına” dair bir madde eklendiği ifade edilmiştir. Gazetenin 19 Aralık 1929 tarihli haberinde ise iki ülke arasında imzalanan antlaşmanın ayrıntıları okuyucuyla paylaşılmış ve bu antlaşmanın Ankara ve Moskova arasındaki ilişkilerin güçlendiği anlamına geldiği belirtilmiştir.

Türkiye’den ayrılırken İstanbul’da *The Times* muhabirine verdiği demeçte Karahan, Türkiye’nin ekonomik durumuna ilişkin gözlemlerini dile getirmiştir. Bu demeçte Türkiye’nin ekonomik sıkıntılarının Sovyetler Birliği’nin ekonomik politikası ile çözülemeyeceğini ve her ülkenin ekonomik sorunlarının farklı çözümler gerektirdiğini belirtmiştir. Ayrıca Moskova’ya döndükten sonra Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında bir ticaret anlaşması imzalanması için görüşmelerin başlayacağını ifade etmiştir.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nde 1934 yılının Mayıs ayında bazı yasal düzenlemeler gerçekleşmiştir. Bu bağlamda bakanlık görevi yürüten Halk Komiserliklerinde en fazla iki adet komiser yardımcısının bulunması kararı alınmıştır. Alınan bu karara göre Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Dışişleri Halk Komiserliği’nde de bazı düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre Komiser Yardımcıları olarak M. Krestinski ve M. Stomoniakov görevlerine devam ederken; Karahan ve Sokolnikov görevlerinden alınmışlardır. Görevinden alınmasının akabinde Lev Mihayloviç Karahan, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin Ankara Büyükelçiliğine, hâlihazırda görevde bulunan M. Surits’in yerine Büyükelçi olarak atanmıştır. *Hakimiyet-i Millîye* gazetesi de 30 Haziran 1934 tarihinde Karahan’ın Türkiye Büyükelçiliği görevine atandığını kamuoyu ile paylaşmıştır. Ertesi gün de gazete, yeni Büyükelçi’nin biyografisini ilk sayfadan okuyucusuyla paylaşmıştır.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin Ankara Büyükelçisi Lev Mihayloviç Karahan, görevini 1937 yılına kadar sürdürmüştür. 23 Nisan 1937 tarihinde Büyükelçi Karahan, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk’ü makamında ziyaret etmiş ve kendilerine görevden alınma mektubunu iletmişlerdir. Yaklaşık bir saat süren ziyarette Dışişleri Bakanı Tefik Rüşdü Aras’ta bulunmuştur. Lev Mihayloviç Karahan, Mustafa Kemal Atatürk’ü ziyaretinden sonra hükümet üyelerini de makamlarında ziyaret ederek vedalaşmıştır.

Dışişleri Bakanı Tefik Rüşdü Aras, Karahan onuruna Türkiye’den ayrılmadan önce Dışişleri Bakanlığı’nda bir ziyafet düzenlemiştir. Düzenlenen ziyafete Türk Dışişleri Bakanlığı’nın ve Sovyet Büyükelçiliği’nin görevlileri de katılmışlardır. Ayrıca İçişleri Bakanı Şükrü Kaya da kendileri onuruna bir yemek vermişlerdir. 25 Nisan akşamı tren ile Ankara’dan ayrılan Karahan’ı, başta Başbakan İsmet İnönü olmak üzere Türk hükümetinin ileri gelenleri garda uğurlamışlardır. Ayrıca Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk de uğurlama için vekâleten başyaverini ile Özel Kalem Müdürü B. Süreyya’yı görevlendirmişlerdir.

Karahan’ın Türkiye’den ayrıldığı sırada *Tan* gazetesi yazarı Ahmet Emin Yalman “Sovyetlerle Dostluğumuz” başlıklı köşe yazısında, 12 Nisan 1937 tarihinde Sovyetler Birliği gazetesi olan *İzvestiya*’da yayınlanan bir haber üzerine, iki ülke arasındaki dostluk ilişkileri hakkında bir değerlendirmede bulunmuştur. Yazının giriş kısmında bu haber dolayısıyla şaşkınlığa uğradığını belirten Yalman, Sovyet meslektaşına “*Türkiye dış siyasetinde geçici fırsatların, tesadüflerin, maceraların hiçbir yeri yoktur ve olamaz*” şeklinde hitap etmiştir. Yazının devamında ise iki ülke arasındaki dostluk ilişkilerinin tarihsel sürecine atıf yapmıştır. Yazının son kısmında ise *İzvestiya*’nın bu yanlış anlaşılmayı düzelteceğini, bunun da Türk ve Sovyet gazeteleri arasında çıkabilecek münakaşaları engelleyeceğini umduğunu belirtmiştir.

Ulus gazetesinde yer alan bir köşe yazısında ise Karahan’ın Türkiye’den ayrılması sonrasında, Karahan’ın Türkiye’de

görev yaptığı sürede olumlu bir etki bıraktığı ve iki ülke arasındaki dostluk ilişkilerinin gelişmesi hususunda adımlar attığı belirtilmiştir. Karahan'ın Türkiye'de büyükelçilik görevini ifa ettiği süreçte iki ülke arasında sadece siyasi alanda değil toplumun her alanında karşılıklı olumlu gelişmelerin yaşandığı da yazı içerisinde aktarılmıştır. Yazar, yazının son bölümünde ise bıraktığı etki dolayısıyla kendilerine teşekkür etmiş ve yeni görevlerinde başarı dileklerini iletmiştir.

Karahan, Türkiye'den ayrılırken tren garında gazetecilere bir beyanat vermiştir: *"Türkiye'den ayrıldığım şu dakikada benden birkaç söz istiyorsunuz. Türkiye'ye daimi muvaffakiyetler ve saadet dilerim. Birçok dostlar bıraktığım memleketinizin yeni terakkilerini Moskova'dan büyük bir alaka ile daimi takip edeceğim. İki komşu memleket arasındaki münasebet umumiyetle iyidir. İstikbalde bu münasebatın daha ziyade terakki ve inkişaf edeceği tabidir. Hâlihazırda iki devlet arasında herhangi bir mesele yoktur. Berlin yolu ile doğruca Moskova'ya gidiyorum."* Bir Bulgar gazetesi de SSCB'nin Türkiye Büyükelçiliği'nden alınan Karahan'ın Moskova'da İçişleri Halk Komiserliği görevine getirileceğini yazmıştır.

Karahan'ın Türkiye'den ayrılmasının akabinde *Tan* gazetesi yazarı Ahmet Emin Yalman "Karahan Bizden Ayrılırken" başlıklı köşe yazısında Karahan'ın daha önemli bir göreve getirilmek üzere Türkiye'den ayrıldığını aktarmıştır. Köşe yazısının devamında Karahan'ın Sovyetler Birliği'ni layıkıyla temsil ettiğini ve Türkiye'de de sevilip takdir edildiğini belirten Yalman, Karahan'ın Sovyetler Birliği'nde kendisine verilecek her türlü görevi hakkıyla yerine getireceğinden ve Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki sıkı dostluğun devam etmesi için her türlü çabayı göstereceğinden şüphe etmediğini yazmıştır. Yalman ayrıca *İzvestiya*'da Türkiye aleyhinde çıkan ve başka bir yazısında da değindiği bir haberi tenkit etmeye devam etmiş ve Türkiye'nin Sovyetler Birliği'ne karşı hiçbir şekilde gizli emelleri bulunmadığını yinelemiştir.

Karahan'ın Türkiye Büyükelçiliği görevinden alınması *The Times* gazetesinde de yankı bulmuştur. 28 Nisan 1937'de gazetede yayınlanan bir haberde Karahan'ın Büyükelçilik görevinden azledildiğine dair resmî belgeleri Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'e arz ettiği ve Ankara'dan ayrıldığı aktarılmıştır. Haberin devamında Türk ve Sovyet basınında her iki ülke arasındaki ilişkilere dair çıkan eleştirel haberlere yer verilmiş ve Ankara'daki kimi diplomatik çevrelerde her iki ülke arasındaki ilişkilerin eskisi kadar iyi olmadığına dair şüphelerin uyandığı belirtilmiştir. Ayrıca Karahan'ın Moskova'ya çağırılmasının nedenlerinden birisinin her iki ülkenin dostluk hakkındaki görüşlerinin birbirinden farklı olması şeklinde ifade edilmiştir. Bu durum Sovyetler Birliği'nin, Türkiye'nin başka ülkelerle yaklaşmasına engel olmaya çalışması, Türkiye'nin de bu durumu bağımsızlığına karşı bir saldırı olarak varsayması şeklinde açıklanmıştır. Türkiye'nin uluslararası politikadaki bazı hamleleri Sovyetler Birliği tarafında kuşkuyla karşılanmıştır.

Karahan'ın Moskova'ya dönmesini takip eden günlerde tutuklanması ve ardından da infaz edilmesi hem İngiliz basınında hem de Türk basınında yer bulmuştur. *The Times*'taki 21 Aralık 1937 tarihli bir habere göre Sovyetler Birliği'nde aralarında Karahan'ın da bulunduğu önemli görevlerde bulunmuş sekiz devlet adamının ölümüne mahkûm edildiği ve kararın infaz edildiği okuyucularla paylaşılmıştır. 22 Aralık 1937 tarihinde yayınlanan "Karahan Yargılanmadan İnfaz Edildi" başlıklı haberde de Karahan'ın yargılanmadan infaz edildiği ve idam kararı çıktıktan hemen sonra hücrelerinden dışarı çıkartılıp kurşuna dizildiği belirtilmiştir. *Ulus* gazetesi de 21 Aralık 1937 tarihinde yayınladığı bir haberde, Karahan'ın 16 Aralık 1937'de yabancı bir ülke hesabına casusluk yapmak ve vatana ihanet suçlarından hüküm giydiği ve idam cezasıyla cezalandırıldığı okuyucularla paylaşılmıştır.

Çağatay BENHÜR

KAYNAKÇA

A. Arşivler

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA).

BCA, 30-10/248-675-4

BCA, 30-10/248-675-1

B. Süreli Yayınlar

Akşam, 24 Nisan 1937, s.1; 26 Nisan 1937, s.1; 27 Nisan 1937, s.2.

Hakimiyet-i Milliye, 30 Haziran 1934, s.1; 1 Temmuz 1934, s.1.

Tan, 24 Nisan 1937, s.1; 25 Nisan 1937, s.3; 26 Nisan 1937, s.1

The Times, 13 Aralık 1929, s. 13; 18 Aralık 1929, s. 13; 19 Aralık 1929, s. 14; 21 Aralık 1929, s. 11; 12 Mayıs 1934, s.11; 30 Haziran 1934, s. 11; 28 Nisan 1937, s.15; 21 Aralık 1937, s. 14.

Ulus, 24 Nisan 1937, s.1; 25 Nisan 1937, s.2; 26 Nisan 1937, s.1.

C. Telif Eserler

BAYDAR, N., "Karahan Ayrılırken", **Ulus**, 26 Nisan 1937.

BENHÜR, Çağatay, "Stalin Dönemi Türk-Sovyet İlişkileri", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S 15, Konya 2004.

Bolşaya Sovetskaya Ensiklopediya, Ed. A. M. Prohorov, İzdatelstvo "Sovetskaya Ensiklopediya", 11. Cilt, 3. Baskı, Moskova 1978.

GÖKÇAY, Gökser, **Türk Basını'nda Türkiye Cumhuriyeti'ni Ziyaret Eden Sovyet Misyonları (1923-1938)**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2007.

Sovetskaya İstoriçeskaya Ensiklopediya, Ed. E. M. Jukov, İzdatelstvo "Sovetskaya Ensiklopediya", 7. Cilt, Moskova 1965.

YALMAN, Ahmet Emin, "Karahana Bizden Ayrılırken", **Tan**, 27 Nisan 1937.

YALMAN, Ahmet Emin, "Sovyetlerle Dostluğumuz", **Tan**, 26 Nisan 1937.

ZALESKİY, K. A., **İmperiya Stalina**, Veçe, Moskova 2000.

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/lev-mihaylovic-karahana-1889-1937/?pdf=3518> adresinden erişilmiştir